

Ελλάδα (279-278 π.Χ.)

το νεότερο χωριό Βελούχοβο¹⁰, σε μικρή απόσταση βορειοδυτικά του Λιδωρικίου. Υπήρξε κέντρο της αιτωλικής φυλής των Οφιονέων και από τον 4^ο π.Χ. αιώνα απετέλεσε μέλος της Αιτωλικής Συμπολιτείας. Είχε σημαντική στρατηγική σημασία, καθώς βρισκόταν στη δίοδο της κοιλάδας του άνω Δάφνου και στο πέρασμα του «Στενού», το μοναδικό απευθείας δρόμο από την κοιλάδα του Σπερχειού στο εσωτερικό της Αιτωλίας. Σήμερα τα νερά της τεχνητής λίμνης του Μόρνου σκεπάζουν τον χώρο, όπου ήταν κτισμένη η αρχαία πόλη. Εξαιρεση αποτελεί η τοποθεσία της αρχαίας ακρόπολης που βρίσκεται στην ίδια θέση με το λεγόμενο «κάστρο του Βελούχοβου», ακριβώς πάνω στο λόφο δίπλα στο πέρασμα του «Στενού».

Οι μανιασμένοι Γαλάτες επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά στο Κάληλο και διέπραξαν φρικιαστικά εγκλήματα. Ο Πausανίας περιγράφει παραστατικά: «...έσφαξαν κάθε αρσενικό άνθρωπο, και τους γέροντες και τα νήπια που θήλαζαν ακόμα, ενώ όσα από τα νήπια είχαν γίνει με το γάλα παχύτερα οι Γαλάτες τα σκότωναν, έπιναν το αίμα τους και έτρωγαν από το κρέας τους. Οι γυναίκες...έσπευδαν να αυτοκτονήσουν μόλις κυριεύθηκε η πόλη. Όσες τις βρήκαν ζωντανές τις έφεραν σε κάθε είδους εξευτελισμό χρησιμοποιώντας ασυνήθη βία. Όσες γυναίκες έβρισκαν τα ξίφη των Γαλατών αυτοκτονούσαν με αυτά, τις άλλες δεν αργούσε να τις βρει το μοιραίο από την αστία και την αϊνία, γιατί οι ασελγείς θάρβαροι ασχημονούσαν διαρκώς, ο ένας μετά τον άλλον, συνευρίσκονταν και με τις γυναίκες που ξεψυχούσαν αλληλά και με κείνες που ήταν ήδη νεκρές». (X.22.3-4)

Δεν αποκλείεται τα περιστατικά κανιβαλισμού να είναι απόρροια της δύσκολης επισιτιστικά κατάστασης στην οποία είχαν επέλθει οι εισβολείς. Ο Ι. Βορτσέλας παραθέτει ότι «η περίξ (των Θερμοπυλών) χώρα είχε ερημωθεί επιτηδείων...», ενώ η αποτρόπαια συμπεριφορά τους δείχνει και μια τακτική σκοπιμότητα, αφού το κυρίως ζητούμενο του Βρέννου επετεύχθη. Οι Αιτωλοί που βρίσκονταν στις Θερμοπύλες, πληροφορούμενοι το γεγονός από αγγελιαφόρους, ανεχώρησαν αμέσως διψασμένοι για εκδίκηση και αποφασισμένοι να σώσουν τις άλλες πόλεις τους. Πίσω στην Αιτωλία στρατεύθηκαν όσοι άνδρες βρίσκονταν σε μάχιμη ηλικία, ενώ και οι γέροι πήραν τα όπλα καθώς ο περσιτικός προετοιμασίας και η κρισιμότητα της κατάστασης τους είχε συνεπάρει. Ακόμη και οι γυναίκες λάμβαναν μέρος στην προετοιμασία αφού η επιθυμία τους για εκδίκηση ήταν μεγαλύτερη και από των ανδρών. (Πaus. X.22.5-6)

Επιστροφή Αιτωλών - Εκδίκηση στα «Κοκκάλια»

Το απόσπασμα του Ορεστορίου και του Κομβούτιδος ήληλθσε τα σπίτια του Καλήλου, και παραδίδοντας την πόλη στις φλόγες πήρε τον δρόμο της επιστροφής ακολουθώντας την ίδια διαδρομή. Δύναμη Αχαιών οπλιτών από την Πάτρα¹¹ πρόλαβε τους Γαλάτες κατά την αποχώρησή τους και έσπευσε να συγκρουστεί μαζί τους. Υπέστη όμως αρκετές απώλειες λόγω της μαχητικότητας των Κελτών και λόγω του σημαντικού αριθμητικού μειονεκτήματός τους, ηλθείψει και του κυρίως στρατού των Αιτωλών. Αυτοί πάντως, απ' ό,τι φαίνεται, δεν χρονοτριβήσαν και επιστρέφοντας τάχιστα κατέλαβαν τάχιστα κάποια στρατηγικά περάσματα. (Πaus. X.22.6, Βορτσ. Δ.Β.7)

Οι εξοργισμένοι Αιτωλοί άρχισαν αμέσως να παρενοχλούν με ασταμάτητες επιθέσεις τους επιδρομείς. Ακροβολίστηκαν σε δύσβατα σημεία κατά μήκος της διαδρομής που ακολουθούσαν οι εισβολείς. Από εκεί έριχναν ακόντια, βέλη και πέτρες με μεγάλη ευστοχία λόγω του πλήθους και της ελληνικού θωρακίστους των εχθρών. Όταν οι Γαλάτες τους κατέδιωκαν τρέπονταν σε φυγή, και επέστρεφαν μόλις η καταδίωξη σταματούσε. Η κελτική δύναμη φαίνεται πως αναγκάστηκε να κάνει μεγάλη παράκαμψη προκειμένου να βρει μια ασφαλέστερη δίοδο προς την κοιλάδα του Σπερχειού. Προχωρώντας έφτασε στην τοποθεσία που είναι γνωστή σήμερα ως «Κοκκάλια». Το σημείο αυτό βρίσκεται στο ζυγό που ενώνει το βουνό Οξυά με το Βελούχι, βορειοανατολικά του χωριού Κρίκελλο. Σύμφωνα με την παράδοση πολλοί Γαλάτες βρήκαν τον θάνατο¹² εκεί ώστε λίγα χρόνια αργότερα η γη ήταν πάληευκη από τα οστά τους. Λέγεται πως μέχρι και στις μέρες μας οι γεωργικές εργασίες αποκαλύπτουν οστά, περικεφαλαίες και όπλα. Στο σημείο υπάρχει μνημείο της μάχης με επιγραφή. Τα «Κοκκάλια» ήταν η άτυπη εκδίκηση για την καταστροφή του Καλήλου, ενώ από την αρχικό σώμα των 40000 ανδρών λιγότεροι από τους μισούς επέστρεψαν στις Θερμοπύλες. (Πaus. X.22.7)

Ο Εφιάλτης Ξαναζει - Αποχώρηση των Ελλήνων, πορεία Γαλατών προς Δελφούς

Παρόλα αυτά το κυρίως κελτικό στράτευμα παρέμενε προ των Θερμοπυλών. Τη διέξοδο από την τελειωμένη κατάσταση στον Βρέννο έδειξαν οι ... Ηρακλειώτες και οι Αινιάνες. Ανέλαβαν να τον οδηγήσουν στα νότια των Ελλήνων ακολουθώντας την Ανόπαια ατραπό, όπως ακριβώς έπραξε ο Εφιάλτης στα Μηδικά. Πιθανώς έπραξαν έτσι όχι από ανθελληνική διάθεση, αλλά για να απαλλαγούν από τους βαρβάρους που ερήμωναν την γη τους. Ο Βρέννος περιχαρής άφησε στη θέση του τον Ακικώριο με την ρη-

τή διαταγή να επιτεθεί όταν θα έχουν κυκλώσει τους Έλληνες. Συγκρότησε επίσης σώμα 40.000 ανδρών, επιλεγμένων από τον ίδιο, με τους οποίους θα ανέβαινε την Ανόπαια. Εκείνη την ημέρα στην Οίτη επικρατούσε πυκνή ομίχλη η οποία έκρυψε ακόμη και τον ήλιο, περιορίζοντας σημαντικά την ορατότητα των Φωκικών που φρουρούσαν την ατραπό. Αυτοί δεν αντελήφθησαν τους Γαλάτες παρά μόνον όταν εκείνοι είχαν πλησιάσει αρκετά. Στην επίθεση των βαρβάρων που ακολούθησε οι Φωκείς αμύνθηκαν με γενναιότητα, τελικά όμως αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Φρόντισαν όμως να ενημερώσουν τους Έλληνες των Θερμοπυλών για την εξέλιξη αυτή, προτού τους κυκλώσει το απόσπασμα του Βρέννου. Τότε οι Αθηναίοι με τις τριήρεις τους έσπευσαν να περισυλλέξουν τους Έλληνες προτού εγκλωβιστούν. Έτσι το ελληνικό στράτευμα διαλύθηκε και ο καθένας έφυγε προς υπεράσπιση της πατρίδος του. (Πaus. X.22.8-12)

Εκπορθώντας με αυτόν τον τρόπο τα Στενά ο Βρέννος ξεκίνησε αμέσως προς τους Δελφούς, χωρίς καν να περιμένει τον Ακικώριο. Ο δεύτερος έχοντας αφήσει ένα τμήμα του στρατού να φρουρεί το στρατόπεδο στην Ηράκλεια, ξεκίνησε να προλάβει τον Βρέννο. Στο άκουσμα της κελτικής προέλασης οι Δελφείς τρομοκρατήθηκαν και κατέφυγαν στο μαντείο. Προς υπεράσπιση των Δελφών έσπευσαν Φωκείς από όλες τις πόλεις, 400 Λοκροί οπλίτες από την Άμφισσα, ενώ από τους Αιτωλούς αρχικά προσήλθαν λίγοι, αργότερα όμως κατέφθασε δύναμη 1200 ανδρών υπό τον Φιλόμηλο. Οι κύριες και καλύτερες δυνάμεις των Αιτωλών διεξήγαγαν αγώνα δολιοφθοράς, προβαίνοντας σε συχνές επιθέσεις κατά της οπισθοφυλακής και των σκευοφόρων του Ακικωρίου (Πaus. X.22.13). Αυτός κατά συνέπεια υποχρεώθηκε να προχωρεί με πολύ αργό ρυθμό, γεγονός που είχε καθοριστικές συνέπειες στη συνέχεια.

Φτάνοντας ο Βρέννος με την δύναμή του στους Δελφούς, προέτεινε σε αξιωματικούς και στρατιώτες να στρατοπεδεύσουν λίγες μέρες στον κάμπο, καθώς η πορεία ήταν κοπιώδης. Οι αρχηγοί Έμμανος και Θεσσαλώρος εκφράστηκαν υπέρ της άμεσης επίθεσης, για να μη δοθεί χρόνος στους Έλληνες να οργανωθούν. Οι στρατιώτες όμως είχαν διαχυθεί στο ύπαιθρο και ηληλατούσαν τα εγκαταλελειμμένα χωριά και χωράφια, βρίσκοντας πολλές τροφές. Καταστρατηγώντας κάθε έννοια πειθαρχίας περιφέρονταν μεθυσμένοι και αρνούμενοι να υπακούσουν στις διαταγές των ανωτέρων. Η εξέλιξη αυτή έδωσε πολύτιμο χρόνο στους Έλληνες, ώστε να οργανωθούν καλύτερα και συγκεντρώσουν περισσότερες δυνάμεις. (Ιουστ. ΚΔ')

Ηττα των Γαλατών στους Δελφούς - Καταστροφική υποχώρηση

Την επομένη ο Βρέννος μίλησε στους στρατιώτες¹³ του προτού σημάνει επίθεση. Τους έδειξε τα χρυσά αγάλματα και τα μεγαλόπρεπα κτήρια των Δελφών και τους προέτρεψε να σπεύσουν να τα αποκτήσουν, εξάπτοντας φανερά τη ηλιστητική τους διάθεση. Οι βάρβαροι λοιπόν, επηρεασμένοι ακόμα από την μέθη της προηγούμενης ημέρας, επιτέθηκαν μαζί και ασυντακτά αλλά και με τρομερή ορμή. Οι Έλληνες αντέταξαν ψυχωμένη άμυνα αποκρούοντάς τους και σκοτώνοντας όσους επεχείρησαν να αναρριχηθούν στην κορυφή του όρους, υφιστάμενοι όμως και οι ίδιοι αρκετές απώλειες (Ιουστ. ΚΔ). Οι αρχαίες πηγές παραθέτουν έντονο και το μυθολογικό στοιχείο καθώς - ως λέγεται - υπήρξε και «θεική παρέμβαση» με σεισμούς, αστραπές και κεραυνούς, ενώ υπάρχουν και αναφορές για εμφάνιση υπερφυσικών υπάρξεων, όπως των ηρώων Υπερόχου, Λαοδόκου, Πύρρου και Φυλάκου. Από τους αρκετούς Φωκείς που έπεσαν διεκρίθη ιδιαίτερα ο Αλεξίμαχος. (Πaus. X.23.1-3)

Με την έλευση της νύχτας επικράτησε δριμύ ψυχός στην περιοχή. Σημειώθηκαν χιονοστρόβιλοι και χαλαζόπτωση εν μέσω θέρους, ενώ πελώριοι βράχοι αποσπώνταν από τον Παρνασσό και κυλώντας καταπλάκωναν πολλούς εχθρούς μαζί. Με την ανατολή του ηλίου οι Έλληνες πραγματοποίησαν επίθεση, εξαιρουμένων των Φωκικών, οι οποίοι γνωρίζοντας άριστα την περιοχή ακολούθησαν κάποια απόκρημνα περάσματα και βρέθηκαν στα νότια των Κελτών, πλήττοντάς τους άφοβα με βέλη και ακόντια. Αρχικά αυτοί αντιστάθηκαν με γενναιότητα, ειδικά η σωματοφυλακή του Βρέννου, που απαρτιζόταν από άνδρες ψηλούς και σωματώδεις. Βαλλόμενοι όμως πανταχόθεν βρέθηκαν σύντομα σε δεινή θέση. Κάποια στιγμή ο Βρέννος τραυματίστηκε και μεταφέρθηκε λιπόθυμος εκτός μάχης, γεγονός που έσπασε το ηθικό των Γαλατών. Έτσι άρχισαν να αποχωρούν από την περιοχή σκοτώνοντας τους τραυματίες τους και γενικά όσους ήταν ανήμποροι να ακολουθήσουν, στρατοπεδεύοντας κάθε φορά εκεί που τους έβρισκε η δύσση του ηλίου. (Πaus. X.23.4-6)

Το σκοτάδι που έπεσε επεφύλαξε τον τρόπο και τον όλεθρο στους κυνηγημένους πλέον εισβολείς. Κάποιοι στρατιώτες κατελήφθησαν από παράνοια και πανικοβλημένοι ισχυρίζονταν πως άκουγαν ποδοβολητό ιππικού και έφοδο εχθρών. Η σύγχυση μεταδόθηκε τάχιστα σε όλο το γαλιτικό στρατόπεδο. Οι άνδρες μέσα σε χάος πήραν τα όπλα και άρχισαν να σκοτώνονται μεταξύ τους στο σκοτάδι. Ανήμποροι να αναγνωρίσουν τους διπλανούς τους, ούτε από τα όπλα, ούτε από τη λαλιά πίστευαν όντως πως οι Έλληνες επιτέθηκαν. Οι κάτοικοι της γύρω περιοχής που φυλούσαν τα ζώα τους στα γύρω χωράφια ανέφεραν το γεγονός στους Έλληνες. Έτσι οι Φωκείς οπλισμένοι με θάρρος διενεργούσαν πλέον τολημνότερες επιθέσεις στο εξής. Φρουρούσαν επιπλέον τους οικισμούς τους και προέβλησαν σθεναρή αντίσταση όποτε οι Γαλάτες επιχειρούσαν επιδρομές προς εύρεση τροφών και άλλων αναγκαίων. Σύντομα σημειώθηκε έλλειψη τροφίμων στο εχθρικό στράτευμα. Οι συνολικές απώλειες τους κατά την εκστρατεία στη Φωκίδα ανάγονται σε 6000 από τις μάχες, 10.000 από την νυχτερινή σύγχυση και επίσης 10.000 από την πείνα και το κρύο. (Πaus. X.23.7-10)

Πληροφορούμενοι από απεσταλημένους τους οι Αθηναίοι τις εξέλιξεις και τα δεινά που ενέσκησαν στους εισβολείς, έστειλαν στρατό για να συνδράμουν στην καταδίωξή τους. Διασχίζοντας τη Βοιωτία ενώθηκαν και με βοιωτικές δυνάμεις. Ακολουθώντας τους υποχωρούντες Γαλάτες έστηναν ενέδρες στα στενά περάσματα και επιτίθονταν στην οπισθοφυλακή τους, σκοτώνοντας τους

Θνήσκων Γαλάτης, Μουσείο Καπιτωλίου, Ρώμη

αργοπορούντες. Ο έτερος Γαλάτης αρχηγός Ακικώριος κατόρθωσε να ενώσει τη δύναμή του με αυτή του Βρέννου σε μια προσπάθεια να καλύψει την υποχώρησή του. Δεχόμενοι ασταμάτητα επιθέσεις από τους Αιτωλούς πλέον και έχοντας υποστεί τρομερές απώλειες έφθασαν στο στρατόπεδο της Ηράκλειας. Ο Βρέννος τραυματισμένος σοβαρά και φοβούμενος την οργή και την ντροπή των ομοφύλων του για τις συμφορές που τους παρέσυρε, αυτοκτόνησε με το σπαθί του αφού πρώτα μέθυσε με άκρατο οίνο. (Πaus. X.23.12, Διοδ.22.9)

Επίλογος

Κλείνοντας την αφήγηση αυτής της δραματικής ιστορίας να αναφέρουμε ότι οι Γαλάτες επεχείρησαν να διαβούν τον Σπερχειό κατά την αποχώρησή τους. Αντίκρισαν όμως συνασπισμένους Μαίλιες και Θεσσαλούς, οι οποίοι διψώντας για εκδίκηση τους επέφεραν άλλο ένα βαρύ πλήγμα (Πaus. X.23.14). Οι περισσότερες αρχαίες πηγές μαρτυρούν πως κανείς εχθρός δεν επέζησε, πράγμα όμως μάλλον αναληθές. Σημασία έχει πως οι Έλληνες πραγματοποίησαν έναν αληθινό άθλο εφάμιλλο των Μηδικών, και μάλιστα υπό σαφέστατα αντιξοότερες συνθήκες. Θα τοημήσουμε να πούμε πως η νικηφόρα έκβαση του πολέμου αυτού είναι μια ακόμη απόδειξη πως οι Έλληνες μεγαλοουργούν στις δυσκολίες.

Όσο για τους Γαλάτες άφησαν ανεξίτηλο το στίγμα τους στην Φθιωτική μας γη με τα ίδια τους τα οστά στην ομώνυμη τοποθεσία. Ο αέρας του Τυμφορηστού μεταφέρει ακόμη αποσπάσματα των τρομακτικών κραυγών τους, αληθινή νέμεση για τους σφαιγιασμένους του Καλήλου.

Γεώργιος Κων. Μπαλωμένος

ΠΗΓΕΣ

Πausανίου: «Ελλάδος Περιήγησις», Εκδοτική Αθηνών, 1981
 Ι.Βορτσέλας: «ΦΘΙΩΤΙΣ», εκδόσεις ΚΑΣΤΑΛΙΑ, 1973
 Ιουστίνου: «Βιβλίον Ιστορικών Καλούμενον», Ανέμης: Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Νεοεθ. Σπουδών
 Αλεξ. Παραδείσης: «Φρούρια και κάστρα της Ελλάδος», Π. Ευσταθιάδης, 1976
 Περ. «Παγκόσμια Πολεμική Ιστορία», Τεύχος 11, 2006, άρθρο «Γαλάτες στην Ελλάδα»
 Διοδώρου Σικελιώτη: «Ιστορική Βιβλιοθήκη», πηγή από Διαδίκτυο.
<http://en.wikipedia.org/>
<https://el.wikipedia.org/>
<http://www.culture.gr/> (Ιστοσελίδα Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού)

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Μετά την μάχη στο Κουροπέδιο (281 π.Χ.) όπου για τελευταία φορά συγκρούστηκαν πρώην στρατηγού του Αλεξάνδρου (Διάδοχοι) αρχίζει η εποχή των Επιγόνων (δηλ. των απογόνων των Διαδόχων).
² Νωρίς την άνοιξη του 279 π.Χ. (Πaus. "Βοιωτικά-Φωκικά", Εκδοτική Αθηνών, 1981, σελ. 369, υποσημ. 4)
³ Ο Πausανίας αναφέρει 152000 πεζούς και 22400 ιππείς (ο συνολικός αριθμός των ιππέων ήταν τριπλάσιος συμπεριλαμβανομένων των βοηθητικών) ενώ ο Ιουστίνος 15000 πεζούς και 15000 ιππείς.
⁴ Η αρχαία ακτογραμμή υπολογίζεται στο ύψος περίπου της παλαιάς εθνικής οδού Αθηνών-Λαμίας.
⁵ Ο Αντίγονος ήλθε σε σύγκρουση με τον Σωσθένη, πττήθηκε όμως και τελικά ανήλθε στον θρόνο μετά τον θάνατο του Σωσθένους, δύο χρόνια αργότερα. (<http://el.wikipedia.org/> Λήμμα: Σωσθένης της Μακεδονίας, http://en.wikipedia.org/wiki/Sosthenes_of_Macedon)
⁶ Η αρχαία Ηράκλεια βρισκόταν νοτίως της Λαμίας, στα πρώτα υψώματα της Οίτης. Κάποια τμήματα των τειχών της φαίνονται ακολουθώντας την παλαιά εθνική οδό προς Μπράλο.
⁷ Η Ηράκλεια είχε ενταχθεί τον προηγούμενο χρόνο στην Αιτωλική Συμπολιτεία. (Πaus. X.20.9)
⁸ Προκαλεί εντύπωση στον Πausανία ότι ο Βρέννος δεν συμβουλεύτηκε κάποιον μάντη ή έστω κάποιον οίονοσκοπο. (X.21.1)
⁹ Πausανίου: Ελλάδαδος Περιήγησις, "Βοιωτικά-Φωκικά", Εκδοτική Αθηνών 1981, σελ. 376, σημ. 4
¹⁰ Το 1915 μετονομάστηκε Ξανά σε Κάληλο, όνομα που διατηρεί έως σήμερα.
¹¹ Η μόνη αχαϊκή πόλη που συνέδραμε τους Αιτωλούς.
¹² Οι πηγές είναι ασαφείς ως προς το είδος της σύγκρουσης (μάχη, ενέδρα, περικύκλιση κλπ...)
¹³ Ο Ιουστίνος παραδίδει πως ο Βρέννος στους Δελφούς διέθετε 65000 άνδρες ενώ οι Έλληνες 4000.